

NOVA -NYTT

Modernisert helsevesen i praksis

De moderne helse- og omsorgstjenestene stilles overfor motstridende krav. De skal på den ene siden bli mer strømlinjeformede og effektive, på den andre siden være fleksible og inkluderende overfor alle mennesker som trenger deres tjenester, uansett alder, livssituasjon og sosiokulturell bakgrunn. Hvordan manøvrerer helsepersonalet i dette spenningsfeltet? Og hvordan opplever marginale grupper av pasienter møtet med et helsevesen som er stadig mer gjennomregulert? Dette er temaet for et nytt forskningsprosjekt ved NOVA som skal gå over 3 år. Norges forskningsråd har bevilget 4,5 millioner til studien.

Prosjektet er ledet av Mia Vabø som har fått med seg tre andre NOVA-forskere for å undersøke hvordan utvalgte grupper av pasienter opplever møtet med helsevesenet.

– Noe av det som blir spennende i dette prosjektet, er å utforske ulike deler av helsevesenet med et felles perspektiv, sier Vabø. Vi tar høyde for at forsøk på å styre helsetjenesten «ovenfra» alltid vil utfordres av de som utøver tjenesten «nedenfra». Dermed oppstår nye praksiser i spenningsfeltet mellom pålagte styringstiltak og profesjonsutøvelse. – Jeg ser det som viktig at vi fremskaffer erfaringsnære data om hvordan omstillinger i helsevesenet kommer til uttrykk i praksis, sier Vabø. Mye av debatten har hittil vært dominert av ideologiske argumenter. På den ene siden argumenter som røper en nesten overtroisk innstilling til rasjonalistisk styring; på den andre siden dommedagsprofetier som hevder at alle forsøk på å styre «ovenfra» automatisk vil undergrave fagfolks moralske og praktiske skjønn.

Prosjektet vil involvere fire case-studier som gir stemme til ulike pasientgrupper som på forskjellige måter representerer spesielt sårbare eller marginaliserte pasienter i helsevesenet.

Sjeldne funksjonshemninger i sykehus

Lars Grue er ansvarlig for en studie som retter søkelyset mot sykehusenes møte med pasienter som har sjeldne funksjonshemninger. Et sentralt spørsmål er hvorvidt det diagnosebaserte finansieringssystemet DRG bidrar til å undergrave denne sårbare gruppens behov for tilpasset behandling.

Eldre som kasteballer

Den andre studien ledes av Tor Inge Romøren. Han vil undersøke hvordan aktører i sykehus og kommunal omsorg forhandler om ansvarsfordelingen for eldre pasienter som er ferdigbehandlet i sykehus, men som samtidig er for dårlige for den etablerte kommunale omsorgen. Prosjektet vil særlig rette søkelyset mot nye intermedisæravdelinger – en stat/kommunefinansiert tjeneste som må karakteriseres som en spontan grasrotløsning.

Eldre innvandrere – demens

Bjørge Moen undersøker helsevesenets møte med en aldrende pakistansk befolkning. Søkelyset vil rettes mot legers erfaringer med utredning og diagnostisering av demens for eldre med pakistansk bakgrunn. Er rutiner for demens-screening sensitive overfor denne pasientgruppen? Studien vil også undersøke kunnskaper om og holdninger til demens blant norsk-pakistanske familier.

Hjemmetjeneste for eldre og yngre

Mia Vabø retter søkelyset mot den kommunale hjemmetjenesten og denne tjenestens håndtering av ulike kategorier hjelpemottakere. Tjenesten skal gi tilpasset hjelp til et bredt og sammensatt spekter av mennesker som trenger hjelp – alt fra eldre demente til yngre, aktivistiske funksjonshemmede. Vabø vil undersøke hvordan tiltak for å sikre en ansvarlig tjeneste blir oppfattet og erfart av disse brukergruppene. Studien ser også på hvordan omsorgspersonell forsøker å justere og tilpasse tildelings- og kontrollrutiner for å ta hensyn til disse gruppens særegne behov og interesser.

Organisering av hjemmetjenestene

Organisering for velferd. Hjemmetjenesten i en styringsideologisk brytningstid er tittelen på Mia Vabos avhandling fra desember 2007. Avhandlingen baserer seg på to undersøkelser fra hjemmetjenesten, gjennomført før og etter at markeds- og bedriftsinspirerte moderniseringsreformer gjorde sitt inntog.

Tidligere var ansvaret for å vurdere behov og tildele hjelp et ansvar som hvilte på ledere og ansatte i den praktiske tjenesten, og den fungerte fleksibelt. Den nye organisasjonsformen satte fokus på økt effektivitet, kvalitet og rettsikkerhet. Ansvar for å vurdere behov og tildele tjenester ble lagt til egne bestillerenheter.

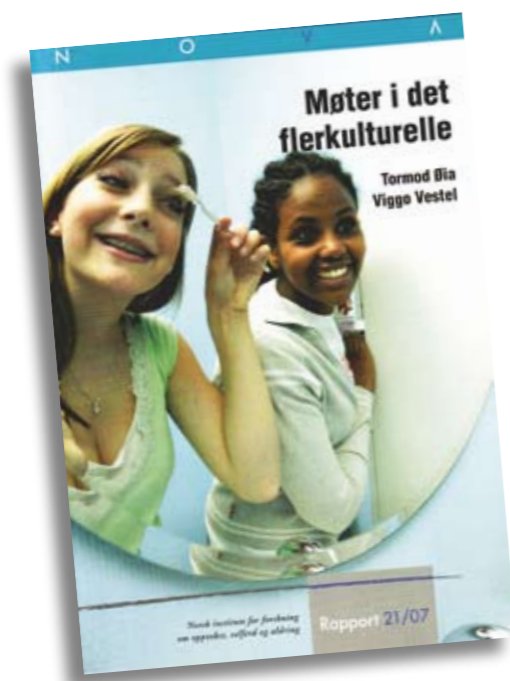
Avhandlingen konkluderer med at det er skapt et spenningsfelt i omsorgstjenesten – det anvendes tid og krefter på å trekke organisasjonen i ulike retninger. Ledelsen introduserer nye tiltak for å gjøre tjenesten mer forutsigelig og styrbar, mens omsorgspersonalet stadig myker opp tiltakene for å gi rom for den fleksibiliteten som er nødvendig for å kunne fungere i hverdagen.

De unges boligkjøp

Hans Christian Sandlie forsvarte sin doktorgradsavhandling: *To må man være – om ungdoms boligetableringer på 1990-tallet* 14. mars i år.

Høye boligpriser er ikke årsaken til at unge eier færre boliger nå enn før. I stedet er det viktig å se de unges boligetablering i et livsløpsperspektiv. Til tross for høye og stigende boligpriser kjøper unge bolig i like stort omfang som tidligere generasjoner, men boligvalget er nært knyttet til utdanningsløp, yrkeskarriere og familietablering.

Økt utdanning og utsatt familietablering fører til at det første boligkjøpet skjer senere i livet enn hva som var tilfellet for noen år tilbake. Ungdom i dag ønsker i stor grad samme bolig som sine foreldre, men de oppnår denne boligen på et senere tidspunkt i livet. Dermed opplever de unge en lengre periode av livet der de har et lavere boligkonsum enn ønsket.

Flerkulturelle møter

Det rikholdige materialet fra Ung i Oslo (2006) gir oss stadig interessante analyser om ungdoms hverdag. Flerkulturelle møter er temaet for den siste rapporten med data fra undersøkelsen.

Utviklingen i ungdomsmiljøene i det flerkulturelle Norge er, som i andre land i Europa, preget av økt pluralisme. Ulike mennesker med ulik hudfarge, tro og etnisk og kulturell bakgrunn møtes i dagliglivet på forskjellige måter, både på skolen og i fritiden. Denne rapporten ser nærmere på ulike sider ved møtene og eksponeringen ungdommene i Oslo opplever.

Tema som blir belyst, er: vennskap og sosiale relasjoner, opplevd rasisme og diskriminering, fritidsaktiviteter, religiøse og politiske verdier, holdninger og forventninger til fremtiden, bruk av ny teknologi og oppfatninger om identitet og tilhørighet m.m. – Ettersom en undersøkelse med mange av de samme spørsmålene ble gjennomført ti år tidligere (Ung i Oslo 1996), kan vi på mange områder sammenlikne Oslo-ungdom i dag med de som var like gamle for ti år siden, forteller Viggo Vestel, en av forfatterne bak rapporten.

Opplever seg selv som norske

– Ett av de mest slående funnene i undersøkelsen er økningen i andelen unge med innvandrerbakgrunn som i 2006 ser seg selv som norske. Blant unge med innvandrerbakgrunn født i Norge hadde denne andelen økt fra 46 prosent i 1996 til 71 prosent i 2006. Blant unge med innvandrerbakgrunn født i utlandet har andelen gått opp fra hele 31 prosent til 56 prosent, understreker Vestel. – Foreldrenes kultur er også viktig; majoriteten av ungdom med innvandrerbakgrunn synes det er viktig å leve i samsvar med kultur og tradisjoner i foreldrenes

opphavsland. Resultatene indikerer at nye former for etnisitet er i ferd med å vokse fram, det er større aksept for å ha en «både-og-identitet».

Også unge med norskfødte foreldre legger i 2006 større vekt på tilknytningen til Norge og på stolthet ved å være norsk sammenliknet med situasjonen ti år tidligere.

Mange har venner med ulik bakgrunn

Holdningene blant unge med norskfødte foreldre til unge med innvandrerbakgrunn er sammensatte. Men tross i at en del har negative holdninger til «innvandrere», har likevel et stort flertall venner med innvandrerbakgrunn, og dette gjelder alle grupper.

– Det overordnede bildet peker i retning av flere og mer sammensatte vennsforhold, både for unge med norskfødte foreldre og unge med foreldre født i utlandet, understreker Vestel. Vi finner ingen forandring i andelen unge med innvandrerforeldre som rapporterer negative eller rasistiske erfaringer fra 1996 til 2006.

Elleve tusen elever deltok

Alle elever i de to siste klassene på ungdomsskolen og i første klasse på videregående deltok i Ung i Oslo 2006, og svarprosenten var på hele 93 prosent. I alt svarte 11.500 ungdommer i 2006 (omtrent det samme som i 1996).

Les mer

Flere resultater fra andre tema i undersøkelsen finner du på NOVAs nettsider: www.nova.no og i NOVA-rapport 21/07.

Barnevernsbarn får oftere vanskelige liv

Personer med fortid som barnevernsklinter, har dårligere levekår enn personer som ikke har vært i barnevernet. Dette er hovedkonklusjonen i et omfattende forskningsprosjekt som Sten-Erik Clausen og Lars B. Kristofersen nå presenterer funn fra. – Vi finner store forskjeller når det gjelder utdanning, inntekt, bruk av sosialhjelp og arbeidsledighet. Tidligere klienter har også større helseproblemer enn befolkningen for øvrig, forteller Clausen.

Unike data

Clausen og Kristofersen har i flere år jobbet med et stort longitudinelt datamateriale med registerdata fra perioden 1990–2005. Det omfatter 120.000 personer som har fått tiltak fra barnevernet. Et utvalg på 112.000 personer som ikke har hatt barneverntiltak, brukes som sammenlikning.

Berører hele samfunnet

– Kanskje det viktigste vi kan lære av denne studien, er størrelsen på problemet, understreker Clausen. Vi har vært vant til å tenke at barneverns klientene utgjør rundt 30–40.000 klienter. At dette akkumuleres til 120.000 personer i løpet av 16 år har vi ikke kjent til. Dette er kunnskap som ikke bare berører barnevernssektoren, men hele samfunnet, understreker han.

En tredel klarer seg bra

– Når vi ser på utdanning, inntekt, sosialhjelp og arbeidsledighet, kan vi anslå at det går relativt bra med en tredel av klientene som voksne. Det er viktig å utvikle samarbeidet mellom ulike etater for å bedre framtidssiktene til flere, framhever Clausen.

Utdanning og arbeidsledighet

Kun 8 prosent av de tidligere barnevernsbarna har høyere utdanning, mot 40 prosent i sammenlikningsutvalget. Når det gjelder arbeidsledighet finner forskerne at nesten 70 prosent av tidligere barnevernsbarn har vært registrert arbeidsledige etter fylte 18 år, mot 40 prosent i kontrollutvalget.

Inntekt

I alt 55 prosent av de tidligere barnevernsbarna har en brutto inntekt på under 200.000, mens det samme gjelder for 35 prosent av sammenlikningsutvalget. Av de som har bodd i institusjon eller forsterket fosterhjem, er det 65 prosent som har inntekt under 200.000.

Sosialhjelp

70 prosent av de tidligere barnevernsbarna har mottatt sosialhjelp en eller flere ganger i perioden 1997–2005. Tilsvarende andel for sammenlikningsutvalget er 12 prosent. Blant de som har vært i barnevernsinstitusjon, har hele 85 prosent mottatt sosialhjelp minst én gang, og vel 60 prosent er langtidsmottakere.

Barnevernet fanger opp de vanskeligstilte

– Barnevernsbarna har generelt et mye dårligere utgangspunkt enn resten av befolkningen, forteller Clausen, det viser data om foreldrene. At det er så store forskjeller mellom de to gruppene vi har sett på, viser at barnevernet gjør en god jobb med å fange opp de vanskeligstilte i samfunnet.

Flere funn fra studien finner du i NOVA-rapport 3/08: *Barneverns klienter i Norge 1990–2005* som kan lastes ned gratis eller bestilles via NOVAs nettsider.

Boligstøtte i kommunene

Studie av boligsosial organisering i kommunene er tittelen på et prosjekt NOVA utfører på oppdrag fra Husbanken Region Midt-Norge. Prosjektet skal belyse hvordan kommunene organiserer sitt arbeid med de boligpolitiske virkemidlene de disponerer. Dette dreier seg om de boligøkonomiske virkemidlene som finansieres av Husbanken: bostøtte, lån og tilskudd til nybygging og utbedring av eldre boliger, utleie av kommunale boliger til vanskeligstilte samt boligsosiale oppfølgingstjenester.

Ett av målene med prosjektet er å skaffe mer og bedre kunnskap om årsakene til at dagens organisasjonsmodeller ble valgt. Forskerne vil fokusere spesielt på hvilke endringer innføringen av NAV kan tenkes å føre til eller allerede har ført til i de kommunene som har etablert NAV-kontorer. Prosjektet ledes av Åsmund Langseth og skal være avsluttet 1. november 2008.

Ettervern

NOVA har fått midler fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet for å forske på ettervern blant barnevernsbarn. Ettervern dreier seg om tiltak for unge voksne som er på vei ut av barnevernet. Målet er å framskaffe forskningsbasert kunnskap om hva som er godt ettervernsarbeid, hva som virker, og hva som ikke virker. De unges egne erfaringer skal ha en sentral plass i undersøkelsen.

Elisiv Bakketeig leder prosjektet som skal være ferdig i desember 2008. Studien skal belyse temaene ettervernet sett fra ungdommens ståsted, barnevernets ettervernsarbeid samt fosterforeldres og institusjoners arbeid med ettervern. Sentrale tema vil være:

- bolig
- utdanning/arbeid
- ferdigheter i å klare seg selv
- relasjoner til viktige personer i ungdommens liv

Du kan lese mer om prosjektet på NOVAs nettsider.

Scandinavian Journal of Disability Research

John Eriksen ved NOVA skal ha redaktøransvar for Scandinavian Journal of Disability Research de neste 3 årene.

NOVA har overtatt det redaksjonelle ansvaret for det vitenskapelige tidsskriftet *Scandinavian Journal of Disability Research* som gis ut av Routledge. Tidsskriftet er de nordiske landenes eget tidsskrift for forskning om funksjonshemming og livssituasjonen til personer med nedsatt funksjonsevne, og har et internasjonalt nedslagsfelt. Forskningsleder John Eriksen er redaktør for tidsskriftet.

Usynlig funksjonshemming

I en av artiklene i årets første nummer skriver NOVA-forsker Susan Lingsom om hvordan personer med usynlige funksjonshemninger hele tiden må overveie om de vil holde funksjonshemmingen hemmelig eller avsløre den i sosiale sammenhenger.

Hvis de velger å skjule funksjonshemmingen, kan de gå for å være «normale». Den sosiale normen er at dette er tema man bør

holde for seg selv, og dermed blir det også vanskeligere å snakke om det. Ofte er det også vanskelig å forklare for andre at en faktisk er funksjonshemmet. Men det å ikke fortelle om egen funksjonshemming styrker flertallets oppfatning av hva et «normalt» menneske er, og bidrar ikke til å senke barrierer for full deltakelse i samfunnet, hevder Lingsom.

Temaet har vært lite diskutert i funksjonshemmetforskningen. Artikkelen diskuterer dilemmaet disse personene står overfor, og ser på det å skjule eller vise funksjonshemmingen som en pågående prosess med vekt på handling, motivasjon og kontekst.

Lingsom, S. (2008). Invisible Impairments: Dilemmas of Concealment and Disclosure. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 10(1):2-16

Funksjonshemming, ensomhet og depresjon

En ny artikkel signert Kirsten Thorsen og Sten-Erik Clausen påviser sterke sammenhenger mellom funksjonshemming, ensomhet og depresjon. Artikkelen er publisert i *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, nr. 1, 2008.

Hovedmålet med studien er å undersøke hvordan ensomhetsopplevelse virker inn på opplevelsen av depresjon blant mennesker med funksjonshemming. Dataene er hentet fra den norske undersøkelsen Livsløp, aldring og generasjon (NorLAG).

Vel en tredel av de funksjonshemmede i aldersgruppen 40–79 år i Norge plages av depressive symptomer, mens andelen bare er 15 prosent blant de ikke-funksjonshemmede. 29 prosent av de funksjonshemmede opplever at de føler seg ensomme, mens

blant de ikke-funksjonshemmede er denne andelen rundt 20 prosent.

Sosial integrasjon eller medisinerer?

Nedsatt funksjonsevne innebærer ofte utstøting fra samfunnet, først og fremst fra arbeidslivet, forteller forskerne. Det innebærer utestengning fra grupper, organisasjoner og posisjoner.

Resultatene av studien viser at sosial integrasjon og deltakelse vil kunne redusere opplevelsen av depresjon blant personer med funksjonshemming. Et fokus på personers sosiale relasjoner kan kanskje være mer fruktbart enn sykdomsfortolkning av depresjon, og sosial integrasjon mer grunnleggende og mer virksomt enn medikalisering, hevder forskerne. Mangesidige tiltak – i og utenfor arbeidslivet – som gir større

sosial deltakelse og mindre ensomhet, vil trolig kunne bedre den mentale helsen og gi økt livskvalitet blant personer med funksjonshemming. Et samfunn som tilbyr det samfunnsforskere kaller sosial kapital – tillit mellom borgerne – vil gi bedre muligheter for inkludering og bidra til å redusere ensomhet og depresjon blant mennesker med funksjonshemming. Dette vil trolig også bidra til å redusere funksjonsnedsettelsen, understreker forskerne.

NorLAGs utvalg er hentet fra 24 kommuner i fire landsdeler, og nettoutvalget består av i alt 5559 personer.

NorLAG har en egen nettside hvor du kan finne mer informasjon om studien: <http://norlag.nova.no>.

Returadresse:

NOVA
Pb. 3223 Elisenberg
0208 Oslo

Ansvarlig redaktør:

Direktør Magnus Rindal

I redaksjonen:

Nina Eriksen
Halvard Dyb

NOVA-nytt kommer ut fire ganger i året.

Ønsker du å få NOVA-nytt gratis i posten eller elektronisk? Send melding via
• telefon: 22 54 12 00
• e-post: nova@nova.no

Følg NOVA på nettet:
www.nova.no

Besøksadresse NOVA:

Munthesgt. 29
0260 Oslo

Foto: © M. Helmer. sxc;
Ingram

Design: Mediehuset GAN

Alle NOVAs publikasjoner kan lastes ned gratis eller kjøpes via NOVAs nettsider.

N O V A

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

